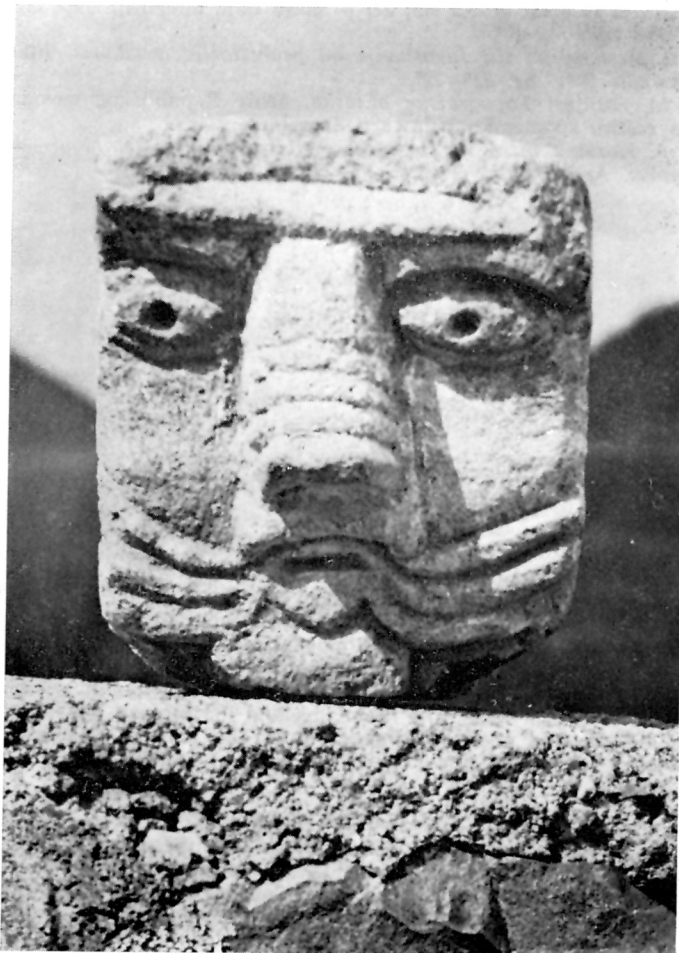

Neobjavljeni primjerak plastike s lokaliteta Rudine

RUDINE, reljef s prikazom lica, Slavonska Požega, privatno vlasništvo

Sve do pred kratko vrijeme znanstvenoj je javnosti bilo poznato jedanaest spomenika s reljefima, koji potječu s lokaliteta Rudine u Požeškoj kotlini.¹ Na ovome mjestu pokušat ćemo se osvrnuti na još jednu plastiku, koja do sada nije bila poznata, pa ni objavljena. Ona se nalazi u privatnom posjedu u Slavonskoj Požegi. Prema nekim podacima postoji još sličnih spomenika iz iste opatije sv. Mihovila u Rudinama u privatnom vlasništvu. Svi ostali, već objavljeni primjerci, čuvaju se u Muzeju Požeške kotline u Slavonskoj Požegi i jedan u Arheološkom muzeju u Zagrebu.²

Kao i većina spomenika ove vrste s Rudina i ovaj, koji bi bio dvanaesti po redu, ukomponiran je u pravokutnik stranica $15,5 \times 17$ cm³. Visina mu također približno odgovara visinama ostalih,⁴ dok je dužina čitavog kamenog bloka⁵ 31 cm. Lice je isklesano približno simetrično. Čelo je vrlo nisko i plošno, s jednom vodoravno uklesanom brazdom, koja završava prije ruba kamena i prema tome predstavlja boru. Od čela naglim prijelazom vertikalno se spušta dosta dugačak nos, koji je u donjem dijelu ubrazdan na četiri vodoravna rebra. Nos ima s donje strane naznačene nozdrve i napokon prijelazi u gornju usnu, odnosno brk. Ispod vjeđa nalaze se izdužene oči s izbočenim plastičnim bjeloočnicama, naglašenim kopcima i svrdlom izbušenim zjenicama. Da li su zjenice bile ispunjene olovom ili nekom drugom kovinom vrlo je teško ustvrditi, jer tragova metala za sada nismo mogli ustanoviti. Obrazi su plosnati. Usta su definirana gornjom i donjom usnom i usnim otvorom u obliku kratke pravokutne rupe. S obje strane usta isklesani su brkovi u tri struka, koji se prvo spuštaju s jedne i druge strane brade, a zatim u blagom luku idu prema gore do ruba kamena. Brada je pravokutna i neobrasla.

U profilu je lice, izuzmemo li okomiti nos, dosta plošno izvedeno, te ako bi se povukla crta od donjeg ruba čela do donjeg ruba brade, odnosno kamena, dobio bi se nagib od 120° . Na mjestu na kojem sa strane završavaju skoro pravokutni usjeci s lijeve i desne strane brade, urezana je na bočnim stranama kamenog bloka po jedna okomita tanka crta, koja je po svojoj prilici označavala mjesto do kojeg je ovaj reljef⁶ bio usađen u zid. Prema tome njegov istak s gornje strane iznosio bi cca. 6,9 do 7 cm. Ostale strane grubo su isklesane, dok je stražnja strana sasvim nepravilna.

Opisani reljef u nekim se čestim razlikuje od ostalih s prikazom lica. Umjesto imposta (br. 2, 4, 6, 7, 9 kod A. Horvat⁷) imamo plošno čelo s borom, koje se razlikuje od ostalih (br. 5, 8 kod A. Horvat⁸). Nos je vodoravno narebren, što odaje inventivnu maštovitost klesara. Oči su izvedene na sličan način kao kod spomenika br. 5, 6, 8 kod A. Horvat.⁹ Upotreba svrdla očita

¹ A. Horvat, *Rudine u požeškoj kotlini — ključni problem romanike u Slavoniji*, Peristil 5, 1962, pp. 18—19.

² A. Horvat, o. c., p. 14.

³ A. Horvat, o. c., p. 19. Širina varira između 13,5 i 15 cm.

⁴ Ibid. Visina varira između 15 i 19 cm.

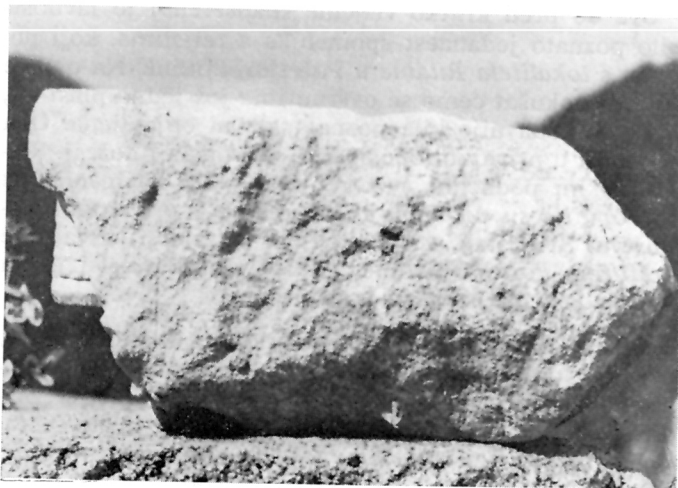
⁵ Kamen je vapnenac.

⁶ Po svojoj se prilici radi o konzoli, kako je to i navedeno u katalozima izložbe »Umjetnost na tlu Jugoslavije od prethistorije do danas«.

⁷ A. Horvat, o. c., pp. 18, 19.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

RUDINE, reljef s prikazom lica (profil), Slavonska Požega, privatno vlasništvo

je na gotovo svim rudinskim spomenicima. Brkovi su isklesani na isti način kod reljefa br. 8, a usta kao kod br. 3 i 6 (kod A. Horvat¹⁰). Golobrado lice javlja se još samo u jednom poznatom slučaju (br. 9 kod A. Horvat¹¹).

O vremenu nastanka rudinske skulpture opširno je pisala A. Horvat u već citiranom radu, u kojem je dala čitavu sintezu problematike Rudina i njenu bibliografiju. Taj rad sadržava sve što se zasad o tom lokalitetu

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Posljednji se na problematiku Rudina ukratko osvrnuo V. Gvozdanović: V. Gvozdanović, *Vrijednosti romaničke arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj i kapela sv. Marije u Bapskoj*. Arhitektura 106, XXIV/1970, pp. 65.

može kazati¹² i on će poslužiti kao polazna točka za sva buduća arheološka istraživanja. A. Horvat je kamene spomenike ove vrste s Rudina datirala oko godine 1200,¹³ te bi vrijeme nastanka gore opisanog primjerka plastike bilo isto.

Godine 1971. tri primjerka rudinskih reljefa prvi put su izazvala pažnju najšire javnosti, i to ne samo jugoslavenske, već i francuske, i to na izložbi »Umjetnost na tlu Jugoslavije od prethistorije do danas«, koja je održana u Parizu¹⁴ i Sarajevu.¹⁵ S obzirom na tu činjenicu smatramo da je povoljna prilika za početak spašavanja preostalih nalaza s Rudina kao i sistematskih arheoloških istraživanja, koja bi nam dala nove podatke od neprocjenjive vrijednosti za poznavanje razvitka romaničke u sjevernoj Hrvatskoj. Prošlo je više od jednog stoljeća otkako je prvi za ostatke ove velike, kako se smatra benediktinske opatije pokazao zanimanje major Mijat Sabljar (1790—1865), te u njegovim bilješkama nalazimo na listićima za Rudine: »glasovita njegda opatia« i »njegdašnja opatija u planini Psunj nad selom Čečavac u kotaru Cernik, Požeške županije i u okružju Zagrebačke nadbiskupije. Naslov iste nosi sada jedan kanonik Pečuhske biskupije«. Ugleđajmo se u susjednu Mađarsku, gdje se već nekoliko godina obavljaju iskopavanja i zaštitni radovi na značajnoj romaničkoj benediktinskoj opatiji Vértesszentkereszt.¹⁷

¹³ A. Horvat, o. c., p. 26.

¹⁴ *L'art en Yougoslavie de la préhistoire à nos jours*. Grand Palais, Mars-Mai 1971, br. 225—227. Izloženo je: 225 — bradata glava dimenzija 19 × 15 × 18 cm; 226 — glava s bradom i brkovima dimenzija 19 × 13,5 × 23,5 cm; 227 — glava noja dimenzija 19 × 13,5 × 23,5 cm.

¹⁵ *Umjetnost na tlu Jugoslavije od prahistorije do danas*. Julioktobar 1971, br. 225—227.

¹⁶ M. Sabljar: *Topografske bilješke*, Arhiv Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

¹⁷ A. Kozák Eva. *A Vértesszentkereszt román kori templom fel-tárása*. *Archeologiai értesítő*, 97, 1970, 2, pp. 272—290.

Summary

The site of the 12th century romanesque Abbey of St. Michael of Rudine is situated in the Požega Valley (Vallis aurea) in North Croatia, above the village Čečavac. For ages it has been used as a quarry by the surrounding villages. The site itself has been known to scientists for more than a century, while the sculpture called their attention much later, which was probably caused by its rustic and rough workmanship.

In 1971. three pieces of architectural decoration from Rudine were exhibited at the exhibition »Art on Yugoslav Territory from Prehistory to our Times« which was held both in Paris and Sarajevo. The interest they caused was considerable.

The unpublished relief described above represents a roughly out face set into a quadrangle (its dimensions are 15,5 × 17 cm). The forehead is very low and it has got one horizontal groove, which indicates wrinkles. The nose is tubular and quite long

and it is horizontally grooved in its lower part. This detail we owe to the rich phantasy of the unskilled stone-cutter. The eyes are plastic and oblong, with eyelids and pupils executed with a drill. The cheeks are flat. The moustache covers the upper lip and then continues in a slight tripartite bow first down to the chin and then up to the edge of the stone. The mouth is well defined by the upper and lower lips and its opening is formed in shape of a short rectangular hole. The chin is also rectangular and it has got no beard.

According to Andela Horvat, all similar sculpture from Rudine can be dated around 1200 AD. As it has often been pointed out, no questions concerning the history of romanesque art in North Croatia can be solved without a detailed analysis of the Rudine finds, which in its turn calls for archaeological excavations of the site in near future.